

TRĂDAT DE PROPRIA CAUZĂ? MILITANTUL COMUNIST REGIONAL ILIE DIACONESCU ȘI STATUTUL ACESTUIA DUPĂ 23 AUGUST 1944

Marius-Claudiu Dincă*
Cristian Dumitrescu**

Abstract: *Our study focuses on Ilie Diaconescu's trajectory within the Romanian interwar Communist movement and the efforts he undertook starting in 1949 to have his length of service in the Romanian Communist Party (PCR) recognized. Unlike other subjects, the topic of Communist illegals has received greater attention from historians. However, these studies have mainly focused on personalities who played key roles within the communist movement in the first half of the 20th century. Using the biographical method, sources from the Central National Historical Archives in Bucharest and contemporary press, the study demonstrates that Ilie Diaconescu, an atypical regional member of RCP during its period of illegality, met all the criteria for inclusion in the Communist Pantheon, as he had been a loyal supporter of the Communist cause and had participated in numerous subversive activities aimed at strengthening and developing the movement. In the meantime, Diaconescu took charge of workers' movements in Craiova in attempt to improve their labour environment, to decrease the number of work hours and to claim decent wages. Moreover, he was arrested several times, beaten hard by officers of the Secret Police (Siguranță), subject to continuous stakeout and so on. Despite his intense activity and the efforts he made after 1949, the Party authorities only recognized his membership status from 1944 onward. A possible and reasonable explanation for the denial to acknowledge the merits of the regional activist Ilie Diaconescu is his harsh relationship with Ion Popescu Puțuri, one of the most influential figures in the processes of writing and rewriting the history of the Romanian Communist movement. Ilie Diaconescu's case leads us to conclude that Communist illegals who were not part of the „correct” group after August 23, 1944, or who came into conflict over time with individuals who later held top positions in charge of recording Communist illegals, were not fully recognized for their involvement and efforts in the Communist cause.*

Keywords: interwar communist movement, regional illegalist, communist Pantheon, clandestine activity.

Introducere

Până de curând, istoricii nu au considerat metoda biografică drept o modalitate potrivită de interogare a trecutului. Aceștia au argumentat că, numai

* Doctorand în cadrul Școlii Doctorale de Istorie, Universitatea din București; Consilier superior în cadrul Arhivelor Naționale; e-mail: mclaudiudinca@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0007-6793-3197>

** Doctorand în cadrul Școlii Doctorale de Istorie, Universitatea din București; Expert al Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc; e-mail: cristidumitrescu1999@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0000-0989-1397>

prin analiza vieții unei singure persoane, nu se pot explica procesele istorice complexe, structurile și fenomenele de lungă durată fiind mult mai importante decât orice individ. Noile contribuții ale istoriografiei occidentale aduse metodei biografice au demonstrat că poate să ofere analize care depășesc limitele cronologice sau tematice convenționale¹. Conform noii școli de gândire, biografia poate să servească atât la înțelegerea modului în care procesele istorice pot afecta viața cotidiană a unei persoane, cât și gradul în care opțiunile personale ale subiecților sunt influențate de contextul istoric, social și cultural al epocii. Plecând de la premisa conform căreia metoda biografică reprezintă o modalitate prin care se pot explora și înțelege interacțiunile dintre individ și societate, studiul de față analizează biografia lui Ilie Diaconescu – un ilegalist atipic în mișcarea sindicală și comunistă interbelică. Militant al cauzei încă din 1917, subiectul cercetării noastre de față s-a evidențiat ca fiind printre primii activiști în cadrul mișcării muncitorești din România fiind, prin activitatea intensă pe care a desfășurat-o până la instaurarea comunismului, un adept abnegat.

Aflat timp de două decenii în ilegalitate, din 1924 și până în 1944, Partidul Comunist din România a reprezentat o grupare fără prea mare impact pe scena politică a interbelicului românesc². Însă, după preluarea puterii, unul dintre obiectivele Partidului a fost să își clădească un Panteon roșu care să-i ofere mai multă legitimitate. Acesta a fost populat atât de eroi-martiri ai ilegalității, fiii poporului, cât și cu mituri, în special ale unor evenimente marcante pentru istoria mișcării comuniste³. În ciuda tendințelor, turnura pe care au luat-o evenimentele pentru militantul Ilie Diaconescu a fost una atipică, întrucât i s-a minimalizat importanța activității în ilegalitate. Ținând cont de specificitățile menționate, apar următoarele întrebări: Demersul de recunoaștere a vechimii în Partid era unul obiectiv? Care au fost motivele pentru care lui Ilie Diaconescu nu i s-a recunoscut întreaga activitate în PCdR? Mai mult decât atât, în afară de symbolism, poziția respectivă venea și cu o serie de beneficii materiale semnificative pentru cei care se dedicaseră mișcării. Chiar dacă ilegaliștii reprezentau o componentă importantă în procesul de legitimare, istoriografia comunistă le-a oferit un rol periferic, întrucât ideologia și propaganda comunistă au refuzat să acorde individului și individualului rolul de personaj principal. Rolul principal era jucat de către mișcarea comunistă, căreia i se atribuiau toate realizările⁴.

¹ A se vedea Robert I. Rotberg, *Biography and Historiography Mutual Evidentiary and Interdisciplinary Considerations*, „Journal of Interdisciplinary History”, vol. 40, nr. 3, 2010; Jo Burr Margadant, *The New Biography in Historical Practice*, „French Historical Studies”, vol. 19, nr. 4, 1996, p. 1045–1058; Pierre Bourdieu, *L'illusion biographique*, „Actes de la recherche en sciences sociales”, vol. 62, 1986.

² Ștefan Bosomitu, *Puțini am fost, mulți am rămas. Preliminarii la o sociobiografie a ilegaliștilor comuniști*, „Incursiuni biografice în comunismul românesc”, Anuarul IICMER, vol. XII, Iași, Polirom, 2017, p. 285.

³ Cristina Diac, *Eroi și martiri ai clasei muncitoare. Biografia, ca tehnică a propagandei comuniste*, „Krypton”, nr. 1/2013, Roma, p. 94–96.

⁴ Ștefan Bosomitu, *Puțini am fost, mulți am rămas....*, p. 282.

Așa cum istoricii au demonstrat, Panteonul eroilor comuniști a devenit un loc în care, odată ajuns, nu aveai garanția că îți vei putea păstra poziția⁵. Instabilitatea a avut drept cauză principală faptul că regimul nu și-a perceput propria istorie într-o manieră unitară, ci și-a rescris-o în funcție de evoluțiile de pe scena politică internă și externă. Mai mult decât atât, așa cum putem observa și în cazul lui Ilie Diaconescu, procesul de selecție a membrilor a fost, în anumite cazuri – destul de numeroase –, unul arbitrar, folosindu-se criterii subiective. Ținând cont de aceste inadvertențe, reconstituirea biografiei unui ilegalist reprezintă o sarcină relativ dificilă pentru istorici. Cu toate că există două fonduri arhivistice cu biografii ale ilegalistilor constituite în urma încercărilor Partidului Comunist Român de a-și crea propria istorie⁶, ele conțin mărturii supuse subiectivismului, scrise și rescrise în funcție de contextul istoric. De aceea, cercetarea noastră se bazează pe documente ce se regăsesc în cadrul Arhivelor Naționale Istorice Centrale din București, Fondul *Colegiul Central de Partid*, Colecția *Dosare personale ale luptătorilor antifasciști întocmite de Ministerul de Interne în perioada 1917–1944*, Colecția *Documente elaborate de organele represive despre activitatea Partidului Comunist Român și a organizațiilor de masă revoluționare*, Colecția *Mișcarea Sindicală din regiunea Oltenia*, Colecția *Dosare de partid ale membrilor de partid cu stagiul din ilegalitate care au încetat din viață*⁷ și Fondul CC al PCR – *Secția Propagandă și Agitație*, fonduri și colecții care permit o reconstituire obiectivă a parcursului ilegalistului Ilie Diaconescu în cadrul mișcării comuniste din prima jumătate a secolului XX. Decizia noastră de a utiliza fondurile menționate este fundamentată pe faptul că acestea conțin, cu precădere, documente contemporane cu evenimentele la care a participat protagonistul. Spre deosebire de cele menționate anterior, documentele care se regăsesc în Colecția *Amintiri, memorii și însemnări ale unor personalități despre situația economico-socială și politică din România* au fost redactate peste un interval mare de timp și, mai ales, după schimbarea regimului politic. În plus, pentru a avea o imagine cât mai cuprinzătoare asupra traseului ilegalistului Ilie Diaconescu, am folosit și articole de presă publicate în ziarele „Înainte”, publicația Regionalei Oltenia a PCdR, și cotidienele centrale „Dimineața” și „Universul”, cele mai importante din perioada interbelică din puncte de vedere al tirajului, cu 200.000, respectiv, 100.000 de exemplare zilnic⁸.

⁵ Idem, *Retrospecții subiective și tehnici de (re)construcție identitară. Trecutul ilegalistilor PCdR reflectat în „autobiografii de instituție”*, „Studia Universitatis Petru Maior. Historia”, nr. 16/2016, Tg. Mureș, p. 41–43.

⁶ Arhivele Naționale ale României, Arhivele Naționale Istorice Centrale [infra: ANR–ANIC], Colecțiile: *Amintiri, memorii și însemnări ale unor personalități despre situația economico-socială și politică din România* (Colecția 60) și *Dosare de partid ale membrilor de partid cu stagiul din ilegalitate care au încetat din viață* (Colecția 53).

⁷ Dosarul membrului de partid cu stagiul în ilegalitate care a încetat din viață era întocmit, așa cum arată și numele, după decesul persoanei și cuprindea, de regulă, documente referitoare la activitatea anterioară datei de 23 august 1944, dar și rezultatele verificărilor făcute de Partid la finalul deceniului cinci al secolului trecut. Spre deosebire de dosarele membrilor primiți în Partid după 23 august 1944, care erau păstrate timp de 25 de ani, termenul de păstrare al dosarelor de ilegalisti era permanent, așa cum reiese din reglementările referitoare la arhiva PCR.

⁸ https://acad.ro/institutia/comunicate/2023/18_14_expoPres.html, accesat la data de 15 martie 2025.

Spre deosebire de alte subiecte, cel al ilegaliştilor a fost amplu analizat de către istoricii români în studiile lor⁹. Cu toate acestea, cercetările s-au concentrat mai mult asupra persoanelor care au deţinut funcţii importante în administraţia centrală a Partidului Comunist din România sau în organizaţiile satelit. Important de menţionat este şi demersul *Analysis Network Diagrams from Communism*¹⁰, care a constatat în digitizarea fişelor personale ale membrilor, simpatizanţilor, conspiratorilor şi „tovarăşilor de drum” ai PCdR, însă acesta nu oferă o interpretare *in extenso* a datelor. În consecinţă, unul dintre obiectivele studiului nostru este acela de a aduce în dezbateră istoriografică şi portretul unor actori locali, dar care au jucat un rol complex şi care au fost susţinători fideli ai cauzei comuniste. Ilie Diaconescu s-a încadrat perfect în categoria menţionată, fiind un activist regional care a organizat şi a participat la numeroase activităţi subversive care aveau ca scop consolidarea mişcării comuniste din România. Studiul este alcătuit din trei capitole care urmăresc activitatea desfăşurată de Ilie Diaconescu în perioada ilegalităţii, demersurile făcute de către acesta după 23 august 1944 pentru a i se recunoaşte vechimea în cadrul mişcării comuniste şi modul în care conducerea regimului comunist s-a raportat la militanţii regionali după preluarea puterii.

Ilie Diaconescu – muncitorul, sindicalistul şi militantul comunist

Născut în ziua de 4 aprilie 1897, în comuna Pietroasa din judeţul Vâlcea, Ilie Diaconescu a fost conducătorul *de facto* al Sindicatelor Unitare din Craiova, exercitând o influenţă considerabilă asupra muncitorimii, chiar şi după desfiinţarea lor. Având în vedere numărul mare de acţiuni procomuniste în care a fost implicat, frecvenţa lor, precum şi perioada lungă de timp în care a activat în rândurile mişcării comuniste şi muncitoreşti, de peste 20 ani, este aproape imposibil de menţionat şi detaliat fiecare eveniment care l-a avut ca subiect. Aşadar, în ceea ce priveşte cercetarea de faţă, aspectul este mai puţin relevant, drept pentru care au fost selectate doar cele mai importante evenimente la care a participat şi care îi conturează, în mod complex, portretul de comunist convins şi de militant pentru cauza muncitorească.

În privinţa studiilor şi activităţii profesionale ale lui Ilie Diaconescu, de până la încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, referatul întocmit de Secţia Cadre a Organizaţiei Judeţene Dolj a PMR¹¹, la data de 19 mai 1948, oferă principalele repere: între 1904 şi 1909 a urmat cursurile şcolii primare în comuna Bătăşa¹² (sic!); între

⁹ A se vedea, în afară de lucrările menţionate, şi *Comunişti înainte de comunism. Procese şi condamnări ale ilegaliştilor din România*, Adrian Cioroianu (ed.), Bucureşti, Edit. Universităţii din Bucureşti, 2014 [infra: *Comunişti înainte de comunism ...*]; Sorin Şerban, *Ilegalişti*, în vol. *Miturile comunismului românesc*, Lucian Boia (coord.), Bucureşti, Edit. Nemira, 1998, p. 133–147; Mihai Burcea, *Apărând orânduirea de stat. Siguranţa pe urmele lui Gheorghe Crossnef în România interbelică*, Bucureşti, Edit. Universităţii din Bucureşti, 2016.

¹⁰ <https://www.andco.ro/proiectul/>, accesat la data de 10 februarie 2025.

¹¹ ANR–ANIC, Colecţia *Dosare de partid ale membrilor de partid cu stagiul ...*, dos. D/75, f. 31.

¹² În fapt, este vorba de satul Bătăşani, din comuna Valea Mare, judeţul Vâlcea, aflat în apropierea satului Pietroasa, locul naşterii lui Ilie Diaconescu.

1911 și 1915 a fost ucenic la un atelier de tâmplărie din Craiova, apoi, a lucrat la un alt atelier din aceeași localitate. În timpul Primului Război Mondial s-a mutat la București și s-a angajat la fabrica deținută de N. Marinescu, perioadă în care a avut și legături cu mișcarea muncitorească. A satisfăcut stagiul militar la Regimentul 41 infanterie din Craiova (1919–1921), fiind lăsat la vatră cu gradul de soldat. După aceea, timp de 23 ani, a lucrat la Cooperativa „Industria Lemnului” din Craiova, unde a fost unul dintre membrii întovăririi¹³.

Încă din tinerețe, Ilie Diaconescu a desfășurat activitate de propagandă socialistă, îndeplinind funcția de secretar al cercului tineretului muncitor din cadrul sindicatului mixt existent la Craiova, perioadă în care a fost adeseori arestat și bătut la sediul Siguranței din localitate¹⁴. În timpul războiului, a activat, pe rând, în Moldova, în București, iar apoi s-a întors la Craiova, unde și-a continuat activitatea în cadrul Partidului Socialist, printre muncitori, ajungând să se evidențieze în timpul grevei generale din 1920 și fiind arestat din nou, în două rânduri, pentru a fi eliberat la scurt timp. Încă din 1922 s-a aflat în atenția Siguranței, identificat drept „cel mai vechi aderent comunist din localitate și cel mai aprig luptător comunist fiind primul socialist care a trecut în cadrele Internaționalei a III-a”¹⁵. Tot în anul 1922 a participat la lucrările Congresului al II-lea al PCR de la Ploiești, prilej cu care a solicitat ca gazetele dedicate muncitorimii să fie redactate într-un limbaj cât mai simplu¹⁶.

Este dificil de stabilit de câte ori a fost reținut, percheziționat la domiciliu sau corporal, arestat sau invitat la Chestură, dar, între 1921 și 1933, acest lucru s-a întâmplat cu regularitate. De asemenea, o echipă de agenți și detectivi, coordonată de comisarul Tănase Ion, îl supraveghea aproape permanent, ținându-i sub observație soția și domiciliul. Locuința sa, situată în str. Lupului nr. 13, devenită apoi str. I.L. Caragiale, a fost percheziționată în repetate rânduri, fiind ridicate ștampile și documente ale unor organizații sindicale desființate, ale unor alte asociații inexistente sau care își încetaseră activitatea, timbre ale Ajutorului Roșu și manifeste, afișe, precum și numeroase broșuri socialiste și chiar comuniste¹⁷. Pentru o perioadă de timp, între 24 decembrie 1928 și 8 martie 1929, Diaconescu a găzduit-o în casa sa pe sora lui Lupu Goldstein, Debora, negând, totodată, orice legătură a sa cu mișcarea comunistă¹⁸.

¹³ ANR–ANIC, Colecția *Dosare personale ale luptătorilor antifasciști întocmite...*, dos. 3422/4019, f. 1v.

¹⁴ ANR–ANIC, Colecția *Dosare personale ale luptătorilor antifasciști întocmite de Ministerul de Interne în perioada 1917–1944*, dos. 3422 FN, f. 1.

¹⁵ ANR–ANIC, Colecția *Dosare personale ale luptătorilor antifasciști întocmite...*, dos. 3422/4019, conținând fișa de comunist completată de Biroul Siguranței din cadrul Chesturii Poliției Craiova.

¹⁶ ANR–ANIC, Fond CC al PCR – Secția *Propagandă și Agitație*, dos. 44/1922, f. 5; extras din *Socialismul*, anul XV, nr. 192, duminică, 8 octombrie 1922.

¹⁷ ANR–ANIC, Colecția *Dosare de partid ale membrilor de partid cu stagiul ...*, dos. D/75, f. 127–128 (referitoare la percheziția din 27 decembrie 1926), f. 126 (percheziția din 27 februarie 1927).

¹⁸ ANR–ANIC, Colecția *Dosare de partid ale membrilor de partid cu stagiul ...*, dos. D/75, f. 135–136: declarația din 20 aprilie 1929 a lui Ilie Diaconescu către comisarul special Tănase cu ocazia închiderii sediului sindicatelor unitare din Craiova (17 aprilie 1929).

Activitatea infracțională și cea subversivă a lui Ilie Diaconescu au inclus ultrajul contra unor agenți care se prezentaseră la cooperativă pentru a-l convoca la Chestură și răspândirea de manifeste printre muncitori și elevi. Cu ocazia unei astfel de acțiuni a fost arestat, iar comisarul de poliție Andronescu l-a descris, în *foaia personală* întocmită de Inspectoratul Regional de Poliție din Craiova, ca având o „fire posacă” și că „pare un om retras, [pe] care nu l-ar interesa restul societății contra căreia activează în mod asiduu. Propagandă subversivă întrebuițând toate mijloacele de a convinge, atrage și atâta efectele comuniste”¹⁹.

Conform unor surse, se pare că Ilie Diaconescu ar fi fost autorul unei fotografii care a căpătat o importanță deosebită după preluarea puterii de către Partidul Comunist Român, cea în care un grup de muncitori ceferiști, participanți la greva de Atelierele Grivița, este escortat, pe străzile Craiovei, spre sediul Consiliului de Război al Corpului I Armată²⁰, acolo unde s-a judecat recursul la sentința pronunțată în anul anterior. Fotografia a fost publicată de mai multe ori în ziare, cu ocazia comemorării evenimentelor din februarie 1933²¹. De asemenea, în 1936, Diaconescu a fost unul dintre martorii procesului Anei Pauker de la Craiova²² și a găzduit în locuința sa pe unii dintre ceilalți martori²³. Activitatea bogată a lui Ilie Diaconescu în rândurile mișcării comuniste și muncitorești din Craiova este imposibil de expus în cadrul prezentului articol, de aceea am selectat doar anumite momente considerate mai importante și concludente pentru activitatea și portretul moral al personajului în cauză.

Demersurile întreprinse de Ilie Diaconescu pentru recunoașterea stagiului de ilegalitate

După instaurarea regimului comunist, Ilie Diaconescu a inițiat, începând cu 1949, mai multe demersuri pentru a i se recunoaște vechimea în PCdR. În ciuda numeroaselor activități pe care le-a desfășurat în perioada 1924–1944, activistul în cauză a obținut statutul de membru doar din anul 1944. Care au fost motivele care au determinat organele abilitate ale Partidului să nu-i recunoască activitatea ilegală desfășurată de Ilie Diaconescu? Prin urmare, considerăm deosebit de interesantă

¹⁹ ANR-ANIC, Colecția *Dosare personale ale luptătorilor antifasciști întocmite ...*, dos. 3422/9876C, f. 2v.

²⁰ „Semnalul”, anul X, nr. 1734, miercuri, 18 februarie 1948, p. 1. Autorul articolului, A. Dumbrăveanu, a întocmit, cu această ocazie, și un portret moral al lui Ion Diaconescu, fără a face economie de epitete, dintre cele mai categorice: „un om croit dintr-o stofă aparte, un om simplu, un muncitor brav [...] dărz și modest”.

²¹ A se vedea, cu titlu de exemplu, „Scânteia”, anul XXVII, nr. 4139, vineri, 14 februarie 1958, p. 2, la împlinirea a 25 ani de la evenimente.

²² Dumitru Lăcătușu, *Procesul Anei Pauker de la București și Craiova (27 februarie 1936 și 5 iunie – 7 iulie 1936)*, în vol. *Comuniștii înainte de comunism ...*, p. 238.

²³ ANR-ANIC, Colecția *Dosare personale ale luptătorilor antifasciști întocmite...*, dos. 3422/4019, f. 2v.

motivația expusă în cererea din 27 decembrie 1949, de a-i fi recunoscută vechimea în partid din perioada ilegalității. Astfel, în textul solicitării²⁴ sale, Ilie Diaconescu și-a expus considerentele de ordin ideologic care ar fi justificat, în opinia sa, acordarea statutului de ilegalist: „este nejust și pentru mine și pentru Partid, ca să nu se țină seama [de] vechimea membrilor fiindcă tocmai activitatea acestor membri a făcut ca Partidul să fie prezent la toate acțiunile de masă și încă de la formarea sa. Aceste elemente, cu toate lipsurile lor, au ținut cu cinste steagul luptei de clasă sus, înfruntând valurile teroarei burghezo-moșierești. Ei și faptele lor cinstite socotesc că constituie certificatul de identitate al Partidului, care arată că este născut din luptele clasei muncitoare, cu mult înainte de 23 August 1944 și nu a fost importat din URSS, la această dată, așa cum susțin dușmanii noștri.”²⁵

Avem de-a face, așadar, cu o poziție de comunism național²⁶ *avant la lettre*, în plină epocă stalinistă, în timpul când gruparea moscovită a PMR se afla în vârful ierarhiei.

Argumentele punctuale prezentate de către Ilie Diaconescu în cererea sa pentru recunoașterea vechimii *de facto* în partid, țineau de originea socială (țăărănească, „de cea mai originală categorie”), de activitatea depusă pentru pregătirea primului congres al PCR și participarea la cel de-al doilea, precum și la conferințele regionale de la București, Bușteni, Piatra-Olt și Craiova, și, în general, de toată activitatea sa, pusă în permanență în slujba partidului și a mișcării muncitorești. Demersurile au adus la lumină și unele aspecte din ilegalitate care ar putea explica refuzul de a i se acorda calitatea de luptător ilegalist. Este vorba, mai exact, despre unele probleme apărute în relația cu Ion Popescu-Puțuri²⁷, în timpul când acesta din urmă a deținut funcția de instructor responsabil de regiunea Olteniei. Astfel, dintr-o notă din 1 noiembrie 1944, redactată de Ilie Diaconescu, intitulată *Declarație pentru lămurirea situației mele politice și sociale*²⁸ se desprind divergențele dintre cei doi: „Am hotărât, împreună cu

²⁴ În fapt, o reeditare a unui memoriu din 1947, rămas fără răspuns, în care reclama aceleași aspecte.

²⁵ ANR-ANIC, Colecția *Dosare de partid ale membrilor de partid cu stagiul ...*, dos. D/75, f. 58–59.

²⁶ Național-comunismul reprezintă o formă a comunismului în care elementele ideologiei marxist-leniniste au fost dublate de elemente naționaliste, cu scopul de a consolida regimul intern, a legitima conducătorul și a clama autonomia față de Uniunea Sovietică. A se vedea: Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, București, 2006, p. 15–16. (https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/article/RAPORT%20FINAL_%20CADCR.pdf, accesat 15 martie 2025).

²⁷ Spre deosebire de alți ilegaliști, Ion Popescu Puțuri nu provenea dintr-o zonă marginală a societății; din contră, tatăl său deținuse 7,5 ha de pământ și avusese o cărciumă între 1924 și 1930. Acest lucru a influențat atât parcursul său în partid, cât și modul în care și-a scris și rescris biografia, pentru a se conforma tiparului narativ impus de Partid. Chiar dacă nu a desfășurat o activitate intensă în perioada ilegalității, acesta a reușit să obțină funcții în domeniul propagandei și culturii, devenind, treptat, o figură influentă în redefinirea istoriei mișcării comuniste. Pentru mai multe informații, a se vedea Ionuț Mircea Marcu, *Ion Popescu-Puțuri (1906–1993). O biografie*, „Incursiuni biografice în comunismul românesc”, Anuarul ICCMER, vol. XII, Iași, Polirom, 2017, p. 307–330.

²⁸ ANR-ANIC, Colecția *Dosare de partid ale membrilor de partid cu stagiul ...*, dos. D/75, f. 228–229.

sectorul Regional, pe atunci, tov. Popescu Puțuri, să publicăm un manifest de lămurire împotriva antirevizionismului (sic !) Stelian Popescu care ținea întruniri aici²⁹.

Manifestul ne-a fost oprit de siguranță, chiar după prima cercetare la tipografie. Atunci, Ion Popescu Puțuri, luă pe Căprănoiu din tineret și periseră (sic !) cu mașina cooperativei³⁰ aparte din conținutul manifestului oprit, cu oarecare adăugiri. Cu concursul altor tineri din organizație, au trimis manifestul tras la șapirograf la elevii școalelor secundare.

Eu am fost arestat și mașina cooperativei ridicată dar lucrurile rămâneau aici dacă nu intervenea altă greșeală și mai mare a tov. Puțuri.”.

În fapt, Ionescu-Puțuri trimisese la București un pachet care conținea un text al manifestului, spre aprobare, însă manifestul fusese împachetat într-o „gazetă cuzistă”. Pachetul a fost returnat în Craiova, la redacția ziarului în cauză, care, evident, a alertat Siguranța. Evenimentul a fost anchetat, peste ani, și de către Comisia Controlului de Partid a CC al PMR, cu ocazia discutării cererii lui Ilie Diaconescu de a-i fi recunoscută vechimea în partid începând cu deceniul al treilea. În urma verificării, Comisia a adoptat un punct de vedere diferit față de cel prezentat de către solicitant, cu opt ani mai devreme. Referatul, datat 28 octombrie 1952, nu a ocolit momentul redactării manifestului antirevizionist: „Regionala de Partid, redactând un manifest împotriva Ligii Antirevizioniste a lui Stelian Popescu, redactare la care luase parte și el, în calitate de secretar al Comitetului Local de Partid, fiind însărcinat cu tipărirea lui, Ilie Diaconescu a scos din manifest – cu de la sine putere – pasagiile mai importante, printre care și cel în care se vorbea despre dreptul națiunilor la autodeterminare.

În urma acestui fapt, organizația de partid – la propunerea tov. Popescu Puțuri – a hotărât excluderea lui Diaconescu din Partid, hotărâre care i-a fost comunicată de către Căprănoiu Dumitru. S-a hotărât, însă, să se țină legătura cu el pe linia organizațiilor de masă.”³¹.

Referatul de verificare a subliniat că, după 1933, Ilie Diaconescu „din spirit de autoconservare, s-a eschivat din ce în ce mai mult de a activa chiar în organizațiile de masă [...]. Înstrăinarea lui de Partid s-a manifestat în curând prin atitudinea străină de concepțiile clasei muncitoare, prin lipsă de vigilență și de ură față de dușmanul de clasă”.

Oricum, divergențele cu Ion Popescu-Puțuri nu s-au oprit la momentul tipării manifestului antirevizionist și la evenimentele din 1932–1933. După desființarea sindicatelor profesionale și înlocuirea lor cu sistemul de bresle³², Ilie Diaconescu,

²⁹ Adunarea de la Craiova a avut loc pe 18 decembrie 1932, cf. „Universul”, anul XLIX, nr. 351, miercuri, 21 decembrie 1932, p. 5. Întruniri similare au avut loc, în aceeași perioadă, și la București, Cluj, Brăila, Ploiești etc.

³⁰ Este vorba despre mașina de scris a Cooperativei „Industria Lemnului”.

³¹ ANR-ANIC, Fond *Colegiul Central de Partid*, dos. D/956, f. 1–2.

³² Legea nr. 3499 din 11 octombrie 1938 pentru recunoașterea și funcționarea breslelor de lucrători, funcționari particulari și meseriași, publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 237 din 12 octombrie 1938.

membru în comitetul Breslei Lemnului din Ținutul Olt³³, a fost demascată într-o scrisoare semnată de „Ion Puțoreanu” drept „element dușman, troțkist”, care, „camuflat în haină revoluționară, face jocul capitaliștilor și ușurează fascizarea țării”. Prin urmare, Ilie Diaconescu a fost, din nou, chemat la Siguranță pentru a da lămuriri suplimentare, dar, ca de obicei, a negat că ar avea date de comunicat organelor de cercetare³⁴. Comisia de Verificare a constatat drept neîntemeiată acuzația de atitudine antisovietică, mai ales, în urma confruntării dintre Ion Popescu-Puțuri și Ilie Diaconescu. De asemenea, în urma cercetării atitudinii sale din timpul războiului, a rezultat, din declarațiile martorilor și cunoscuților, că Ilie Diaconescu credea în victoria Alianților, fără a se feri să o declare de față cu alte persoane³⁵.

Revenind la momentul în care s-au tipărit manifestele antirevizioniste, ele au fost imprimate folosindu-se mașina de scris deținută de Cooperativa „Industria Lemnului” și, apoi, multiplicată cu ajutorul unui șapirograf. Însă, distribuirea lor s-a soldat cu un eșec de proporții pentru militanții comuniști din Craiova. Astfel, în dimineața zilei de 21 decembrie 1932, la ora 7:30, trei elevi din Craiova³⁶ au fost abordați de către un necunoscut care le-a înmănat 43 plicuri închise, pe care erau notate numele unor colegi din mai multe clase ale școlilor frecventate de ei. După ce elevii au ajuns la școlile lor iar primul plic a fost deschis, s-a constatat că în interiorul lor se aflau manifeste comuniste; prin urmare, toate plicurile au fost înmănate conducătorilor unităților de învățământ care, la rândul lor, au sesizat Chestura de Poliție din Craiova³⁷. În urma cercetărilor a reieșit că manifestele, semnate de Uniunea Tineretului Comunist, Secția Craiova, au fost dactilografiate la o mașină de scris marca „Mignon”, iar autorul era „Ilie Diaconescu, cunoscut comunist, administrator al unui atelier de tâmplărie cu firma „Industria Lemnului”, unde, efectuându-se o percheziție, s-a găsit o mașină de scris „Mignon” care a fost ridicată”³⁸. S-a dispus și o expertiză grafologică, confirmându-se că mașina de scris a cooperativei de tâmplărie fusese folosită, într-adevăr, la redactarea manifestelor.

Totodată, s-a confirmat și un alt aspect menționat de către Ilie Diaconescu în relatarea sa ulterioară, cea din 1 noiembrie 1944: la Inspectoratul Regional de Poliție, s-au prezentat doi colaboratori ai ziarului „Cuvântul Olteniei” („gazeta cuzistă” menționată de Ilie Diaconescu în 1944), care au arătat manifestele primite retur de la București, expediate din Craiova la data de 24 decembrie 1932. După toate

³³ ANR-ANIC, Colecția *Mișcarea Sindicală din regiunea Oltenia*, dos. 22, f. 12.

³⁴ ANR-ANIC, Colecția *Dosare de partid ale membrilor de partid cu stagiul ...*, dos. D/75, f. 54.

³⁵ *Ibidem*, f. 239. Declarația lui Emil Stefi, din 15 septembrie 1948 menționează că „tov. Diaconescu credea nestrămutat în victoria forțelor democratice în frunte cu Armata Roșie”.

³⁶ Papa Victor, de la Școala Superioară de Comerț, Goangă Ilie, de la Liceul „Frații Buzești” și Pârjol Virgil, de la Liceul „Carol I”.

³⁷ ANR-ANIC, Colecția *Dosare personale ale luptătorilor antifasciști întocmite ...*, dos. 3422, f. 38-38v. Informarea Inspectoratului Regional V de Poliție Craiova către Direcția Poliției de Siguranță din București.

³⁸ *Ibidem*.

cercetările întreprinse de către autorități, mașina de scris, expertiza, manifestele, declarațiile celor implicați, împreună cu Ilie Diaconescu, au fost înaintate către Parchetul Tribunalului Dolj, care le-a trimis apoi, către Cabinetului I Instrucție Dolj. Drept consecință, în ziua de 2 ianuarie 1933, Diaconescu a fost arestat pentru infracțiune la *Legea pentru reprimarea infracțiunilor contra liniștii publice*³⁹ și la *Legea contra alarmismului și creditului țării*⁴⁰. Cu acest prilej, Inspectoratul Regional a întocmit *foaia personală*⁴¹, în care erau consemnate și câteva caracteristici fizice ale suspectului⁴² (în anexa nr. 1, fotografii-portret de la arestarea acestuia), precum și observații despre activitatea sa. Astfel, la rubrica intitulată „expunerea rezumativă a infracțiunii” era menționat: „cunoscut comunist, propagandist oral și scris, a împărțit manifeste printre elevii școlii superioare de comerț [...] cu caracter de agitație contra dărilor fixate de stat în învățământ, îndemnându-i la înscrierea în partidul tineretului comunist”. De asemenea, comisarul M. Andronescu, cel care a întocmit actul de luare în evidență pentru cazierul central, a adăugat și observațiile sale la rubrica „caracterizări speciale asupra individului”, așa cum am prezentat anterior, însă oferă și alte date succinte despre activitatea de până la momentul arestării: „a mai fost prins în fapt cu manifeste cu caracter comunist, a fost înaintat Parchetului – nu a fost însă condamnat. Suspectat continuu cunoscându-i-se activitatea sa și a soției sale. A căutat prin diferite manevre să înjghebeze pe lângă Blocul Muncitoresc-Țărănesc unde este șef al organizației [...] și partidul tineretului comunist, pentru care nu poate da rezultat fiindu-i descoperite la timp acțiunea”. Nu a fost reținut foarte mult timp, astfel încât, o percheziție efectuată de Siguranță, în noaptea de 12–13 februarie 1933, la orele 1:30, l-a găsit la domiciliul său din str. I.L. Caragiale (fostă „Lupului”). Percheziția a durat nu mai puțin de patru ore și s-a soldat cu confiscarea unor manifeste, scrisori, ziare și reviste etc.⁴³.

Tot în anul 1933, după „excluderea” lui Diaconescu din PCR, a avut loc și „căderea” rețelei de partid din Oltenia, în urma descoperirii de manifeste, reviste, broșuri, mașină de scris și de multiplicat, iar mai mulți fruntași comuniști au fost arestați, printre ei aflându-se Dumitru Căprănoiu (funcționar la „Industria Lemnului”), Marin Florea Marian, Marin Stancu și Ioan Ionescu, în timp ce Ion Popescu-Puțuri a dispărut fără urmă, nereușindu-se găsirea sa nici la două luni după evenimente.

³⁹ Publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 279, vineri, 19 decembrie 1924.

⁴⁰ În fapt, *Legea pentru apărarea liniștii și creditului țării*, din 1 aprilie 1930, publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 75 din ziua următoare.

⁴¹ ANR-ANIC, Colecția *Dosare personale ale luptătorilor antifasciști întocmite...*, dos. 3422/11, f. 6–7.

⁴² Talia – 1,75 metri; corpolența – legat, robust; fața – palidă, formă pătrată-plină; fruntea – bombată-mijlocie; părul – neted, chelie frontală, culoare castanie; ochii – castaniu deschis, mici; sprâncene – arcuite, scurte, rare, culoare castanie; nasul – mijlociu, subțire, drept, regulat; gura – mică, buzele subțiri, drepte; bărbia – lată, cu gropiță; urechile – mici, cu loburile prinse.

⁴³ ANR-ANIC, Colecția *Dosare de partid ale membrilor de partid cu stagiul ...*, dos. D/75, f. 149–150.

Procesul s-a judecat doar cu o parte a suspectilor, printre care și Ilie Diaconescu, în stare de arest și s-a soldat, în primă fază, cu condamnarea inculpaților cu pedepse cuprinse între trei ani (pentru Dumitru Căprănoiu) și o lună închisoare (pentru Dumitru Dinulescu)⁴⁴. Diaconescu a fost condamnat la două luni de închisoare, dar la apel a fost achitat⁴⁵.

În urma declarațiilor luate învinuiților, înainte de trimiterea lor în judecată, a rezultat și faptul că, într-adevăr, Ilie Diaconescu avea cunoștință de sistemul de tipărire și răspândire de manifeste, colaborând chiar la redactarea și distribuirea lor, drept pentru care a fost invitat la Chestura de Poliție pentru a da declarații. Încercându-se ridicarea sa, în ziua de 2 iulie 1933, tâmplarul comunist a devenit recalcitrant și ar fi lovit pe agenții Ioan Jupan și Ioan Keller, iar, prin cartea de judecată penală nr. 3252, emisă în urma ședinței din 22 noiembrie 1933, a fost condamnat la plata unei amenzi de 1.000 lei⁴⁶.

În timp ce se afla în stare de arest, inculpatul a fost bătut, fapt confirmat, nu atât de declarațiile martorilor, colegi de arest și inculpați în același dosar, cât, mai ales, de raportul medical prezentat Tribunalului Dolj: „pe partea stângă a feței, în regiunea maxilarului inferior, o tumefacție de mărimea unui pod de palmă. Pe partea dreaptă a spatelui, sub omoplat, o contuzie de mărimea unei mâini de copil, regiunea este învinețită și umflată.

Pe spate, deasupra contuziei precedente, două vânătăi de mărimea podului de palmă. Pacientul acuză dureri la presiune și la respirație.

Pe brațul drept, o vânătăie de mărimea unui pod de palmă.

Pe partea stângă a spatelui, două dungi de vânătăi.

Aceste leziuni sunt rezultatul unor lovituri cu un corp dur, cum ar fi o vână de bou, ele pot dura de 3 zile și are nevoie de 10–12 zile îngrijire medicală.”⁴⁷.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 198.

⁴⁵ „Dimineața”, anul 29, nr. 9554, vineri, 4 august 1933, p. 5.

⁴⁶ ANR-ANIC, *Colecția Dosare de partid ale membrilor de partid cu stagiul ...*, dos. D/75, f. 157. Nu era pentru prima dată când Ilie Diaconescu a fost acuzat de ultraj. Cu doi ani înainte, fusese acuzat de agentul Ilie Ștefănescu că l-a lovit cu un băț în timp ce îl invita la Chestură (conform unei cutume relativ frecvente în epocă, cu câteva zile înainte de 1 mai, capii mișcării comuniste din orașele mai importante erau „invitați” la Poliție și reținuți pentru 2–3 zile, cu scopul de a nu participa la eventuale manifestații ale muncitorilor; în acest caz, pentru reținerea sa, s-a obținut aprobarea Inspectoratului Regional). În timp ce era reținut la Chestură, o echipă condusă de un comisar ajutor de Siguranță, N. Lelescu, a efectuat o percheziție la domiciliul lui Ilie Diaconescu, în prezența soției sale, Elena, fără a găsi niciun obiect sau material care să ateste pregătirile pentru manifestații specifice zilei de 1 Mai. A se vedea filele 51–67 din dos. 3422/1026 al Fondului *Dosare personale ale luptătorilor antifasciști întocmite ...*

⁴⁷ *Ibidem*, f. 176–177. În declarația sa, Ilie Diaconescu a susținut că a fost bătut de comisarul Neagu [Dumitru] (ulterior, condamnat la muncă silnică pe viață) și de „un domn inspector pe care nu știu cum îl cheamă”. Ceilalți arestați au mai declarat că au fost bătuți de comisarul Tănase, inspectorul Porumb, (ambii menționați ca fiind decedați în 1951) și de agenții Terpovici și Scărlătescu.

S-a menționat că, în timp ce era deținut, a fost „adus de la arest la votare la Camera de muncă și ales președintele secțiunii a meseriașilor”, conform Notei telefonice nr. 3616 din 16 iulie 1933 a Inspectoratului de poliție Craiova⁴⁸, confirmându-se, încă o dată, reputația și credibilitatea de care se bucura în rândurile muncitorilor.

Influența lui Ilie Diaconescu în rândul muncitorilor era, așadar, incontestabilă, fiind lider *de facto* al sindicatelor unitare din Craiova, însă activitatea sa nu s-a oprit odată cu desființarea acestora, continuând să fie implicat, personal sau prin apropiați de-ai săi, în mișcări cu caracter revendicativ și amestecând activitatea sindicală cu cea politică. Spre exemplu, prin nota din 19 iulie 1933 se solicita o percheziție la sediul sindicatului brutarilor din Craiova și la membrii comitetului de conducere, deoarece un agent al Siguranței, Ioan Keller, constatare că „s-au băgat – nu se știe de cine – în pălării și șepci manifeste comuniste”, menționând totodată că din organizația sindicală „fac parte [...] și Streche Ion, Lincă Dumitru și Lincă Radu, cunoscuți comuniști.”⁴⁹ Alături de Marin Segărceanu, Ilie Mak și Constantin Geică, cei menționați în informare erau apropiați de Ilie Diaconescu. Nu întotdeauna, însă, modul lui Diaconescu și al interpușilor săi de a susține revendicările a avut acceptul necondiționat al muncitorilor, existând încercări de a scoate organizațiile de sub influența acestora și de a se distanța de mișcarea comunistă. A fost cazul sindicatului muncitorilor brutari care, odată cu preluarea conducerii de către Ștefan Goeșteanu, adversar declarat al politicii comuniste în cadrul organizației sindicale, a reușit, pentru un timp, să iasă de sub influența lui Ilie Diaconescu⁵⁰.

În privința perioadei de „inactivitate” a subiectului, cea care a generat, cel puțin la nivel declarativ, nerecunoașterea stagiului din ilegalitate, perioadă cuprinsă între 1933 și 1944, ea este tratată pe larg în *autobiografia*⁵¹ datată 28 februarie 1951 (anexa nr. 3). Demne de reținut se dovedesc a fi următoarele aspecte: recunoașterea activității din anii 1933–1934 drept „mai slabă” chiar dacă a „ajutat la organizarea procesului CFR-iștilor care s-a judecat la Craiova, prin strângerea de fonduri și pregătirea unei bune atmosfere, prin martori și populația locală”. Faima sa de comunist i-a cauzat încă o neplăcere, fiind unul dintre cei ridicați de Siguranță cu ocazia evadării lui C. Doncea, D. Petrescu și C. Vasilichi (3 ianuarie 1935), împreună

⁴⁸ ANR–ANIC, Colecția *Dosare personale ale luptătorilor antifasciști întocmite* ..., dos. 3422, f. 41.

⁴⁹ ANR–ANIC, Colecția *Documente elaborate de organele represive despre activitatea Partidului Comunist Român și a organizațiilor de masă revoluționare*, dos. 7074, f. 44–45.

⁵⁰ A se vedea, în acest sens, și Marius-Claudiu Dincă, *Repere privind activitatea sindicală din Craiova – Sindicatul brutarilor în perioada interbelică*, „Oltenia – Studii. Documente. Culegeri”, Seria a IV-a, nr. 9, Craiova, Edit. Sitech, 2021, p. 109–160. De asemenea, se vor avea în vedere și notele întocmite de detectivul Ioan Keller.

⁵¹ ANR–ANIC, Colecția *Dosare de partid ale membrilor de partid cu stagiul* ..., dos. D/75, f. 65–74.

cu alți comuniști din Craiova, Ion Streche, Marin Segărceanu, Ion Geică și „încă vreo 2 [pe] care nu mi-i amintesc”⁵². Pentru anii 1936–1937, pe lângă ajutorarea celor închiși, a mai contribuit și la „organizarea procesului Tovarășei Ana și a celor 18 [...] prin punerea unui număr de martori din oraș din toate straturile sociale”⁵³. Evident, nu avea cum să lipsească o nouă arestare – în urma unei percheziții – și un proces, urmat de condamnare și amnistie. În următorii doi ani, 1938 și 1939, a ținut legătura cu Constantin Agiu și cu Popescu-Puțuri, cu care a avut noi neînțelegeri, cele soldate cu scrisoarea de demascare.

Așa cum era de așteptat, prolifică activitate politică și sindicală a lui Ilie Diaconescu a dăunat cooperativei pe care o conducea, numită, uneori, de către Siguranță „oficină comunistă”. Spre exemplu, în martie 1934, o comandă de mobilă a profesorului Tudor Grigorescu din București, proprietarul unei clădiri de apartamente pe care le închiria, înregistra întârzieri serioase, drept pentru care acesta i-a scris administratorului societății, scrisoarea fiind interceptată de Siguranță ca, de altfel, mai toată corespondența lui Diaconescu: „Când ai fost pe aici, mi-ai promis că, pe la 20, luna asta, ne veți trimite ceva din obiectele comandate. A trecut 20 și promisiunea nu s-a împlinit.

După cum îți amintești, divanurile trebuie să le lucrezi aici și, în această privință, nu este niciun progres. Am așteptat să ne trimiteți eşantioanele de stofă și, iarăși, nimic.”⁵⁴.

Trădat de propria cauză? Activitatea din ilegalitate și funcțiile deținute de Ilie Diaconescu după 23 august 1944

Există, încă, multe elemente care contribuie la creionarea imaginii de lider al mișcării muncitorești și comuniste din Craiova, cu activitate și în alte comune urbane și rurale din Oltenia. Pentru a edifica și mai complet cazul lui Ilie Diaconescu, militant comunist fanatic în perioada interbelică, dar fără a i se recunoaște stagiul în ilegalitate, prezentăm fragmentar două puncte de vedere adverse, sinteza Siguranței⁵⁵, întocmită în 1943, și argumentul Comisiei Controlului de Partid de pe lângă CC al PMR pentru menținerea calității de membru „cu vechimea din noiembrie 1944” întrucât „a avut mari întreruperi în activitatea de Partid”⁵⁶.

⁵² *Ibidem*, f. 67.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ ANR–ANIC, Colecția *Dosare personale ale luptătorilor antifasciști întocmite* ..., dos. 3422, f. 47.

⁵⁵ ANR–ANIC, Colecția *Dosare personale ale luptătorilor antifasciști întocmite*..., dos. 3422/4019, f. 1v.

⁵⁶ ANR–ANIC, Fond *Colegiul Central de Partid*, dos. D/956, f. 4.

Siguranța (1943):

„Cel mai vechi aderent comunist din localitate și cel mai aprig luptător comunist, fiind primul socialist care a trecut în cadrele Internaționalei a III-a. A organizat sindicatul tâmplarilor pe baze comuniste. A organizat manifestații cu muncitorii și șomerii la instituțiile publice, Primărie și Prefectură. În cadrul breslelor, a încercat, formând liste pentru ocuparea locurilor de conducere, să ocupe cu majoritate forul de dirijare a muncitorimii oltene. În urma sugestiei comunistului Cruceanu Mihail⁵⁷, a înjghebat Coop. „Industria lemnului” formată numai din elemente comuniste, coop. care există și în prezent fiind recunoscută ca o officină comunistă. A creat elemente tinere, exemplu cazul co-munistului Căprănoiu D-tru, fost funcționar] la coop. Ind. Lemnului. Împreună cu soția sa, a sprijinit cu alimente și bani pe comuniștii închiși.

A înlesnit și organizat procurarea de martori în procesul comunistei Ana Pauker, îngrijind, totodată, și de găzduirea martorilor străini, el personal, depunând ca martor.

A activat totdeauna din umbră și prin interpuși, fapt pentru care a putut scăpa să nu fie trimis în judecată pentru fapte contra siguranței statului.”.

Comisia Controlului de Partid (1952):

„Originea sa țărănească, influența mediului mic-burghez în care trăia din momentul în care n-a mai fost lucrător, ci a devenit mic-patron, cât și a educației social-democrate primită la începutul activității sale, influență de care n-a luptat să se debaraseze, a avut înrâurire asupra mentalității sale, în sensul că, cu cât avântul revoluționar al clasei muncitoare creștea și teroarea împotriva comuniștilor se înăsprea, cu atât Diaconescu Ilie rămânea în urmă, era depășit, adopta o poziție oportunistă-reformistă, izvorâtă din poziția lui în procesul de producție.

Ieșit, în 1933, de sub controlul și ajutorul direct al Partidului, prin excluderea sa din Partid, tocirea vigilenței și lipsa urii față de dușmanul de clasă, fac pe Diaconescu Ilie, treptat, să se depărteze de mișcarea muncitorească, să devie împăciuitoare și să demobilizeze, ajungând până la a lua atitudini nejuste față de curentele fasciste sau față de elementele dușmănoase.”.

Observăm, astfel, două puncte de vedere divergente care conduc la întrebarea referitoare la poziționarea PCR față de activitatea sa de dinainte de 23 august 1944: pentru mișcarea comunistă ar fi fost mai important un militant de tip „martir”,

⁵⁷ Este vorba de poetul, avocatul și profesorul Mihail Cruceanu (1887–1988).

închis sau decedat, sau unul activ care, cu prudență și șiretenie, a reușit să evite închisoarea pe termen lung, având, totodată, o bogată activitate conspirativă și semi-legală?

Meritele lui Ilie Diaconescu au fost, totuși, recunoscute, într-o oarecare măsură, fiind numit în funcții de conducere de nivel secundar, după acapărarea puterii de către Partidul Muncitoresc Român. A deținut funcții în Apărarea Patriotică, a fost secretar al Județenei, responsabil al Secției Administrative și, apoi, al Serviciului Aprovizionării din cadrul aceleiași organizații, director al cursului de partid cu activul de sate, organizator de gospodărie agricolă colectivă, șef al Sectorului Silvicultură și Industrie a Lemnului din Secția Agrară a Comitetului Regional Dolj al PMR și șef al Serviciului de Cadre al Institutului Agronomic din Craiova⁵⁸. De asemenea, în Craiova, a fost cunoscut ca unul dintre militanții importanți din ilegalitate, participând la numeroase acțiuni organizate de Partid: pentru înfierarea forțelor naționaliste din timpul Războiului Civil din Grecia⁵⁹, a dictaturii lui Francisco Franco⁶⁰, comemorarea a nouă ani de la cutremurul care a avariat închisoarea Doftana⁶¹, plenara comitetelor de luptă pentru pace⁶², conferința organizației orășenești de partid, unde ocupa funcția de președinte al Comisiei de Revizie⁶³, întâlniri cu elevii și foștii camarazi, pentru a evoca momente din ilegalitate⁶⁴ etc.

Importanța, credibilitatea și influența sa de luptător pentru organizarea muncitorimii și pentru cauza comunistă au fost evocate, mai ales în deceniul al VIII-lea, de publicația „Anale de Istorie” a Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă Comitetul Central al Partidului Comunist Român, fiind acceptat ca unul dintre fruntașii recunoscuți în Craiova și nu numai. Demn de remarcat este că, la finalul anului 1952, i s-a acordat Medalia „A cincea aniversare a Republicii Populare Române”⁶⁵, prin Decretul nr. 508, fără ca acest lucru să însemne, totuși, o recunoaștere efectivă a importanței sale pentru mișcarea comunistă în ilegalitate, deoarece decorația fusese acordată și altor peste 1.000

⁵⁸ ANR-ANIC, *Colecția Dosare de partid ale membrilor de partid cu stagiul ...*, dos. D/75, f. 7.

⁵⁹ „Înainte”, anul V, nr. 1054, duminică, 16 mai 1948, p. 1. În perioada respectivă, Ilie Diaconescu deținea și funcția de președinte al filialei craiovene a Federației Naționale a Foștilor Deținuți și Deportați Politici Antifasciști.

⁶⁰ „Înainte”, anul V, nr. 1112, duminică, 25 iulie 1948, p. 1, 3.

⁶¹ „Înainte”, anul VI, nr. 1504, vineri, 11 noiembrie 1949, p. 3.

⁶² „Înainte”, anul VII, nr. 1618, vineri, 31 martie 1950, p. 2.

⁶³ „Înainte”, anul XIV, nr. 4282, duminică, 23 noiembrie 1959, p. 1.

⁶⁴ „Înainte”, anul XI, nr. 3178, sâmbătă, 30 aprilie 1955, p. 2 și anul XII, nr. 3525, marți, 12 iunie 1956, p. 2.

⁶⁵ Decretul nr. 520 al Prezidiului Marii Adunări Naționale, publicat în „Buletin Oficial”, anul I, nr. 13, 29 decembrie 1952.

persoane, cu sau fără legătură cu comunismul interbelic. Ilie Diaconescu a încetat din viață la 6 aprilie 1961⁶⁶, fără a apuca să beneficieze de schimbarea opticii partidului referitoare la calitatea de luptător în ilegalitate, de la perioada de început a puterii comuniste până la relaxarea condițiilor de acordare a vechimii în partid, așa cum s-a stabilit la Congresul al IX-lea⁶⁷. În necrologul publicat în organul de presă al Comitetului Județean al PMR, figurează ca primit în partid, „imediat după 23 August 1944”, activitatea sa de dinainte de această dată fiind menționată fugitiv⁶⁸.

Concluzii

Dintr-o formațiune care ocupa o poziție marginală în societatea românească, Partidul Comunist din România a devenit, treptat, unica formațiune de pe scena politică națională. Pentru a recupera lipsa de legitimitate, conducerea partidului a decis să înceapă un demers care avea drept scop falsificarea istoriei mișcării comuniste din perioada interbelică, astfel încât să populeze Panteonul roșu cu figurile cele mai potrivite. Cum istoria n-ar fi putut să fie scrisă fără actanți, Partidul a hotărât să inițieze demersuri prin care să recupereze memoria mișcării comuniste din perioada în care formațiunea a activat în ilegalitate, ceea ce a condus la apariția unor discrepanțe majore în cadrul organizației. Ruptura care a existat între cei care au activat la nivel regional și cei care au ajuns în conducerea Partidului după 23 august 1944 a fost amplificată și de criteriile subiective pe care reprezentanții Partidului le-au aplicat în cadrul procesului de selecție. Unul dintre exponenții care a avut de suferit de pe urma procesului caracterizat, printre altele, de subiectivism a fost militantul Ilie Diaconescu. Așa cum am demonstrat de-a lungul studiului, acesta a fost un activist regional foarte important pentru zona Olteniei, desfășurând o activitate intensă în rândul mișcării comuniste și muncitorești din perioada interbelică. Situația lui Ilie Diaconescu ne determină să concluzionăm că aceleora care nu s-au aflat în grupul potrivit după 23 august 1944 sau au intrat în conflict cu persoane ajunse în structurile responsabile cu evidența ilegaliștilor, nu li s-au recunoscut pe deplin implicarea și eforturile depuse pentru cauza comunistă. Cu toate acestea, se pare că i s-a făcut o reparație post-mortem întrucât dosarul său a fost inclus în Colecția 53 – *Dosare de partid ale membrilor de partid cu stagiu din ilegalitate care au încetat din viață*.

⁶⁶ „Înainte”, anul XVII, nr. 5016, sâmbătă, 8 aprilie 1961, p. 3.

⁶⁷ A se vedea, în acest sens, cuvântarea lui Ștefan Voitec la Congresul al IX-lea al PCR; „Scânteia”, anul XXXIV, nr. 6688, vineri, 23 iulie 1965, p. 3.

⁶⁸ „Înainte”, anul XVII, nr. 5016, sâmbătă, 8 aprilie 1961, p. 3.

ANEXE

1. Fotografii de la arestarea lui Ilie Diaconescu din 2 ianuarie 1933:
*Colecția Dosare personale ale luptătorilor antifasciști întocmite de Ministerul de Interne
în perioada 1917–1944, dos. 3422/9876 ff. 1-1v;*

65 (3)

1) Auto Biografie

Nă mine se Păconescu, Ghe, născut în comuna Păconescu județul Vâlcea - din țărani muncitori -

Activitatea mea politică am început în anul 1914 în felul următor:

Iulie 1914 - August 1916

Am activat în Comitetul muncitorilor care se forma de la creșterea, unde pe lângă lupta împotriva războiului și pentru revendicările muncitorilor din ateliere duceam și munca de ridicare a nivelului cultural, prin conferințe și citituri în colectiv. De la care eu am primit foarte mult.

August 1916 - Iunie 1918 perioada războiului activitatea mea s-a măginit la întâlnirile în grupuri mici și comentarii evenimentelor fără legătură organizată.

1918 - 1921 Am ajutat la formarea primului sindicat pe creșterea și partidului socialist, care dorind să se ca efective, sub influența Revoluției socialiste pe nemulțumirilor muncitorilor din război să simtă nevoia schimbării tacticii de luptă. Și după instrucțiunile primite prin tor Plecu am făcut parte și eu dintr-un grup care pe lângă răspunderea de materii conștate și începuse să se pregătească și aflarea la Internationale III° de la Moscova și 2° puncte - Atunci făcând o stație mildat la reg 49 unde răspundeam din manifeste, clădirea am fost arestat pe 24.12 și fiindcă lucram la Divizia și nu prea luaseră în serios problema eu manifestat în timis la lucru -

1921 - 1924 Am ajutat la constituirea sindicatelor după lege Francez, aflându-mi la munca, unde după arestare am congrua de sărăcie conduse de stongo. Am contribuit la formarea primelor celule de partid în mod organizat. Am participat la alegerile din 1922 candidându-mi la Partidul Socialist Comunist. Am participat la congresul de la Ploiești. Am contribuit la formarea primelor comitete de apărare a celor închiși.

2. Autobiografia olografă din 28 februarie 1951:

Colecția Dosare de partid ale membrilor de partid cu stagiul din ilegalitate care au încetat din viață, dos. D/75, f. 65.